

Антоніна ЖАБКО

витель-дефектолог
Комунальний заклад «Сосницький
навчально-реабілітаційний центр»
Чернігівської обласної ради

АЛГОРИТМ РОЗВИТКУ СЛУХОВОГО СПРИЙМАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗІ ЗНИЖЕНИМ СЛУХОМ

У статті розглянуто особливості розвитку слухового сприймання у молодших школярів із зниженим слухом. Здійснено аналіз науково-методичних досліджень з цієї проблеми. Наголошено на важливості врахування індивідуальних психофізичних показників дітей зі зниженим слухом в процесі розвитку в них слухового сприймання. Висвітлено алгоритм розвитку слухового сприймання у молодших школярів зазначеної категорії. Наведено приклади з власного практичного досвіду.

Ключові слова: молодші школярі зі зниженим слухом, розвиток слухового сприймання.

Antonina Zhabko. Algorithm for the development of hearing perception in younger school students with reduced hearing

The article examines the peculiarities of the development of auditory perception in younger schoolchildren with reduced hearing. An analysis of scientific and methodological research on this problem was carried out. The importance of taking into account the individual psychophysical indicators of children with reduced hearing in the process of developing their auditory perception is emphasized. The algorithm for the development of auditory perception in younger schoolchildren of the specified category is highlighted. Examples from own practical experience are given.

Key words: younger schoolchildren with reduced hearing, development of auditory perception.

Постановка проблеми. Розвиток слухового сприймання є однією з важливих ланок адаптації та інтеграції дитини з особливими освітніми потребами у соціокультурне середовище суспільства. Воно передбачає розвиток слухової уваги, слухової пам'яті, слухової спостережливості, що є наскрізним і повинно здійснюватись під час реалізації основних напрямків, оскільки реабілітація школярів зі зниженим слухом здійснюється через максимальне використання збереженого слуху і збережених аналізаторів на основі діяльнісного та практично-ціннісного підходів.

Актуальність. У сурдопедагогіці вивченням проблеми розвитку порушеної слухової функції та її використання у формуванні мовлення займалися такі вчені, як І. Багрова, В. Бельтюков, Р. Боскіс, О. Дмитрієва,

В. Засенко, Т. Королевська, Є. Кузьмічова, С. Кульбіда, Л. Назарова, Л. Нейман, Ф. Рау, О. Таранченко, В. Шевченко, П. Шошин, Є. Яхніна та інші.

Розвиток сприймання звуків на слух у дітей зі зниженим слухом відіграє велику роль у сучасній системі розвитку слухового сприймання. Це обумовлено тим, що мовою займається відносно пізня за походженням структура нервової системи, в той час як немовний слух (сприйняття шуму води, вітру, побутових шумів, звуків музики тощо) за своїм походженням набагато давніше і тому служить основою, на якій потім формується слухове сприймання мови [1; 3; 5].

Мета статті полягає у висвітленні специфіки розвитку слухового сприймання у молодших школярів із зниженим слухом.

Виклад основного матеріалу. Основним змістом роботи з розвитку слухового сприймання у молодших школярів із зниженим слухом є навчання їх сприйманню на слух усної мови. Це навчання реалізовується з використанням звукопідсилюючої апаратури стаціонарного типу, індивідуальних слухових апаратів та цифрових технологій.

Розвиток слухового сприймання передбачає врахування індивідуального підходу, відповідно вчитель обирає той спосіб спілкування з дитиною, який забезпечить взаєморозуміння між суб'єктами корекційно-освітнього процесу.

Матеріалом сприймання учнів з порушеннями слуху є слова, словосполучення, фрази, а також не мовленнєві звуки. За умови достатнього рівня розвитку слухового сприймання молодшим школярам зазначеної категорії можна пропонувати склади та окремі фонемні [2; 4; 6].

У процесі корекційно-розвиткової роботи діти вчать виконувати доручення, сприйняті на слух, відповідати на запитання, переказувати прослухані тексти та записувати слухові диктанти. Дуже важливо, щоб реакція молодшого школяра на сприйняту інформацію була природною: при отриманні доручень школяр повинен їх виконувати, а при прослуховуванні запитання, не повторюючи, відповідати на нього.

Варто зауважити, що вчитель повинен відбирати тільки той мовленнєвий матеріал, який опрацьовано з дітьми у класі чи групі продовженого дня. На першому році слухового тренування розвиток слухової функції дитини з порушеннями слуху починається з навчання розрізнених на слух фраз (слів) після слухо-зорового тренування.

Спочатку учень вчиться розрізняти фрази (слова) при виборі з двох. При цьому вчитель подає фрази (слова) написані на картках і в процесі слухового тренування вони знаходяться перед очима школяра.

Якщо в процесі заняття після 5-6 разового повторення фраза (слово) на слух учнем не сприймаються, то педагог повинен подати її у слухово-зоровому варіанті. Тобто слухово-зоровий варіант є проміжним етапом сприймання дитиною перед слуховим. Якщо дитина розрізнила фразу на слух, то вчителька пропонує учню для розрізнення на слух словосполучення і слова, які входять у цю фразу.

Якщо дитина добре розрізняє слова і словосполучення, педагог може пропонувати їй для розрізнення на слух цілі фрази. Таким чином, збільшується кількість фраз і слів, які вчитель пропонує дитині виключно сприймати на слух. Поступово педагог забирає картки і дитина вчиться розрізняти на слух фрази і слова без опори на наочність.

У першому класі вчитель, як правило, починає заняття із звернення до дитини «Як ти чуєш?», «Що ти зараз будеш робити?» з опорою на зорову картку. У випадку, якщо учень відповідає, не повторюючи запитання, вчитель повинен слідкувати за грамотністю усної відповіді дитини. Також учню можуть пропонуватися певні дії «Візьми ручку», «Візьми олівець» (з опорою на наочність). Якщо учень сприймає прохання вчителя в слухо-зоровий спосіб, виконує їх, потрібно вимагати, щоб дитина проговорила, що вона зробила. Наприклад, «Я взяв олівець», «Я взяв ручку». Потім вчитель пропонує учню прослухати фрази: «Дай олівець», «Дай ручку» тощо. При прослуховуванні перед учнем потрібно покласти картки з цими фразами. При цьому вчитель повинен показати учню на ту картку, яку він сприймає тільки на слух. Потім, картки забираються і учень сприймає прохання тільки на слух, виконує їх і говорить, що він зробив.

Потім учню пропонуються для розрізнення на слух слова «олівець», «ручка». Слова спочатку сприймаються слухово-зорово, а потім тільки на слух.

На наступних заняттях поступово збільшується кількість слів, фраз. Наприклад: «Дай ручку», «Дай олівець», «Дай пластилін», «Дай зошит» та інше. Учень спочатку розрізняє фрази слухово-зорово, а потім тільки на слух. Дещо пізніше для слухового розрізнення дитині пропонуються слова «ручка», «олівець», «пластилін», «зошит».

На наступних етапах дитині пропонується при слухово-зоровому сприйманні виконати прохання педагога: «Дай ручку – візьми ручку», «Дай олівець – візьми олівець», «Дай пластилін – візьми пластилін», «Дай зошит – візьми зошит». Для розрізнення пропонуються слова: «дай», «візьми». Ці слова написані на картках і лежать перед дитиною.

Після правильного (вдалого) розрізнення слів, учню пропонується на слух доручення: «Дай олівець, візьми зошит», «Дай ручку, візьми пластилін» тощо. Учень сприймаючи доручення на слух, виконуючи їх повинен проговорити, що він зробив.

На наступному занятті дитині потрібно запропонувати слова для сприймання відразу на слух без попереднього слухо-зорового тренування. Для полегшення сприймання ці незнайомі за звучанням слова вчитель вводить у фразу, яка складається зі слів, звуковий образ яких вже відомий учневі. Наприклад: дитині знайома за звучанням фраза: «Візьми книгу». Також їй відоме за звучанням слово «хлопчик». Учень пропонується на слух фраза: «Хлопчик взяв книгу». У цій фразі слово «взяв» незнайоме за звучанням. Пізніше дається відразу на слух така фраза «Хлопчик читає книгу», де слово «читає» є незнайомим за звучанням.

Учень вчиться сприймати незнайомі за звучанням слова відразу на слух, спираючись не тільки на свій слух, але і на певну смислову догадку.

Для сприймання на слух учням можна запропонувати текст. Спочатку тексти складаються зі слів, знайомих за звучанням, тобто знайомі за звучанням слова даються в різних сполученнях. Поступово в тексти потрібно додавати слова, незнайомі дитині за звучанням. Учень спираючись на слух і смислову догадку, буде розпізнавати ці слова.

Зауважимо, що при сприйманні тексту на слух, вчитель, перш за все, повинен вчити дитину сприймати суть тексту, його основу. На нашу думку, не обов'язковим є точне сприймання дитиною всіх слів у тексті.

Потрібно пропонувати сприймати текст одразу на слух. Після багаторазового прослуховування тексту педагог може запропонувати дитині намалювати (схематично) на комп'ютері, або розповісти, про що йдеться у тексті. Якщо дитина не може виконати це завдання, необхідно їй запропонувати опрацювати текст ще раз. Потім текст сприймається слухо-зорово (один раз). Наступним етапом є сприймання частин тексту (по реченнях) на слух. Спочатку речення і слова подаються по порядку, а потім вибірково. Після того, як учень навчиться

розрізняти текст на слух, можна запропонувати дитині виконати декілька завдань на основі опрацьованого тексту. У якості опори дитині можна запропонувати картку або текст. Запитання повинні задаватися одразу на слух. Якщо учень після двохразового повторення не зміг зрозуміти запитання, то дитині пропонується запитання у слухозоровому варіанті. Текст буде вважатися відтвореним, якщо дитиною сприймаються всі слова і фрази тексту, задані тільки на слух. Наприклад, учень сприймає слова і фрази з теми «Моя сім'я», звуковий образ яких йому знайомий. Потім вчитель пропонує йому прослухати оповідання «Сім'я». Дитина сприймає текст одразу на слух. Вчитель може прочитати декілька разів, а потім запитати: «Про що ти почув?», перекажи або відтвори у малюнках.

Після цього можна прочитати текст по реченнях, а дитина буде сприймати речення на слух, повторювати їх, складати картинки, робити малюнки тощо.

На наступних заняттях текст сприймається дитиною на слух. Педагог читає весь текст одразу або по реченнях, залежно від можливостей молодшого школяра. Потім учню пропонується прочитати текст написаний на картці. Після читання тексту, картка з текстом прибирається, а дитині пропонуються різні завдання: переказати, пояснити (показати на малюнку) окремі слова, словосполучення тощо. Як варіант, можна пропонувати дитині відповісти стисло або розгорнуто.

Вчитель повинен вимагати від дитини вимовляти голосом нормальної розмовної гучності, в нормальному темпі, з правильним виділенням наголосу, з дотриманням правил орфоєпії тощо.

Висновки. Таким чином, запропонований нами алгоритм розвитку слухового сприймання у молодших школярів із зниженим слухом дозволяє поетапно та ефективно здійснювати корекційно-освітній процес в умовах навчально-реабілітаційного центру.

Перспектива дослідження. Перспективою наступних досліджень є розроблення комплексу вправ, дидактичних та сюжетно-рольових ігор з розвитку слухового сприймання для молодших школярів зі зниженим слухом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Косенко Ю. М. Вчитель як суб'єкт навчально-ігрової діяльності у спеціальній школі. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія* : зб. наук. праць НПУ ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2013. № 23. С. 127–130.

2. Косенко Ю. М., Дегтяренко Т. М. Організація самостійної діяльності школярів із порушеннями інтелекту на уроках суспільствознавчого змісту. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології* : науковий журнал СумДПУ ім. А. С. Макаренка. 2021. № 3. С. 48–57.

3. Круглик О. П., Горлачов О. С. Значення слухового сприймання в процесі здійснення сурдоперекладу для осіб з порушеннями слуху. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова. 2022. Вип. 43. С. 39–48.

4. Литвинова В. Робота вихователів у спеціальній загальноосвітній школі-інтернаті для дітей з порушеннями слуху з розвитку слухового сприймання та формування мовлення. URL: <http://surl.li/gztuz>.

5. Ломакіна О. М. Розвиток слухового сприймання як одна з ланок активізації мовленнєвого досвіду дитини з особливими потребами. URL: <http://surl.li/gztvo>.

6. Остапова Т. І. Розвиток слухового сприймання у дітей з вадами слуху на індивідуальних заняттях. URL: <http://surl.li/gzttt>.

Юлія ЗУБКО

студентка 5 курсу спеціальності 016
Спеціальна освіта (Олігофренопедагогіка)
Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка
Науковий керівник – **А. В. ЗАМША**,
канд. психолог. наук

ФОРМУВАННЯ ГЕОГРАФІЧНИХ ПОНЯТЬ У ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

У статті наголошено на важливості формування географічних понять у дітей з порушеннями слуху. Проаналізовано наукові дослідження з проблеми навчання учнів зазначеної категорії. Наголошено на складності й довготривалості формування понять у школярів з порушеннями слуху. Висвітлено диференціацію географічних понять на загальні та одиничні. Описано прийоми формування географічних понять в учнів з порушеннями слуху. Наведено приклади формування географічних понять. Підкреслено необхідність врахування складності загального поняття та пізнавальних можливостей учнів з порушеннями слуху.

Ключові слова: учні з порушеннями слуху, класифікація географічних понять, прийоми формування географічних понять.

Yuliia Zubko. Formation of geographical concepts in schoolchildren with hearing disorders

The article emphasizes the importance of the formation of geographical concepts in children with hearing impairment. Scientific studies on the problem of teaching students of the specified category have been analyzed. Emphasis is placed on the complexity and long-term formation of concepts in schoolchildren with hearing impairments. The differentiation of geographical concepts into general and individual ones is highlighted. Methods of formation of geographical concepts in pupils with hearing impairments are described. Examples of the formation of geographical concepts